

Innspill til avkommersialiseringsutvalget, 1.12.22

Av Helga Øvsthus Tønder, daglig leder i Tøyen Unlimited og styreleder i Norge Unlimited.

Dette innspillet er sendt på vegne av Norge Unlimited og de tre nabolagsinkubatorene Tøyen Unlimited, Søndre Unlimited og Storhaug Unlimited. Med oss inn i dette innspillet har vi innsikter og erfaringer fra over 60 lokalt forankrede ideelle sosiale entreprenører som Unlimited-inkubatorene har støttet gjennom de siste 8 årene. Vi har også med oss refleksjoner fra Generalsekretær i OECD, Mathias Cormann, Europakommisjonen og en hel sektor av ideelle aktører rundt om i hele Europa, kalt "social and solidarity economy", som tilsvarer ideell sektor i Norge. Vi har dem alle med for å vise at utvalgets arbeid med å utrede avkommersialisering av velferdstjenester både er av helt lokal art men også global betydning. Dette temaet er på dagsorden i hele Europa, i en bevegelse for å styrke ideell sektor som reelle aktører i den globale økonomien.

1. Hvilke mål skal en juridisk definisjon av ideelle virksomheter bidra til å oppnå?

I Unlimited-modellen beskriver vi en ideell virksomhet som en virksomhet med samfunnsnyttig formål og ideell juridisk form. Vi har valgt å bruke begrepet "ideelt sosialt entreprenørskap" for å tydeliggjøre at de sosiale virksomhetene vi støtter i nabolagsinkubatorene i Norge Unlimited er en del av den sosiale økonomien. De kan samles under samme paraply som frivillige og ideelle organisasjoner, og kan, og bør, velge andre juridiske former enn de som er skapt for markeds- og profitt-drevne selskaper.

En juridisk definisjon av ideelle virksomheter bør blant annet bidra til å:

- 1) Anerkjennelse og styrke forståelse for ideelle aktører og deres egenart
- 2) Bedre og mer treffsikre støttefunksjoner for fremveksten av flere ideelle virksomheter
- 3) Muliggjøre utvikling av sterkere kunnskapsgrunnlag og statistikk om sektoren
- 4) Forenkle samhandling mellom offentlige og ideelle aktører

2. Hvilke organisasjonsformer er aktuelle for ideell drift av velferdstjenester?

Juridisk definisjon og nåværende organisasjonsformer

Når ideelle gründere kommuniserer i offentlig rom er det viktig at de definerer sin form for sosialt entreprenørskap for å sørge for full forståelse for hvordan de driver virksomheten sine. I Norge i dag kan hvem som helst definere seg som sosial entreprenør så det er viktig å presisere hva slags selskap man driver.

Det kan tenkes at tydeligere definisjoner trengs for å skille mellom ulike bedrifter som vil skape positive effekter. For eksempel:

Impact-selskap har som mål å være både økonomisk bærekraftig og skape samfunnsgevinst og har AS som juridisk form.

Ideelle sosiale virksomheter har juridiske former som kan registreres i frivillighetsregisteret. Disse selskapene nærmer seg en regenerativ forretningsmodell – i kontrast til en ekstraktiv modell som tar ut ressurser enten som økonomi eller materialer.

I dag er det begrensede muligheter til å vise omverdenen gjennom organisasjonsformen du velger om du har en virksomhet som har mulighet til å ta ut utbytte, eller om du er en ideell aktør som forplikter deg til å reinvestere eventuell profitt.

Ideelle sosiale entreprenører registrerer seg oftest som enkeltpersonsforetak, forening, stiftelse, samvirke, AS, eller ideelt AS. Altinn definerer forening og stiftelse som de relevante formene hvis man har et ideelt formål.

De vi støtter (Unlimiterne/Ideelle sosiale entreprenører) velger som regel å etablere forening, eller ideelt AS. Vi kommenterer disse litt ekstra:

Foreninger kan drive næringsvirksomhet, kvalifiserer til momskompensasjon og kan stå i frivillighetsregisteret. Som forening kan man tydelig kommunisere at man er ideell aktør, men få som driver næringsvirksomhet vet at de kan velge denne formen.

AS og ideelt AS. Ideelle aktører som driver næringsvirksomhet kan etablere ideelt AS. Man kan kalle seg et ideelt AS hvis man har vedtekstfestet at man ikke tar eller deler ut utbytte, og man kan i teorien registrere seg i frivillighetsregisteret. Et ideelt AS er likevel juridisk sett et AS. Det er verdt å nevne at frivillighetsregisteret har blitt mer restriktive på å godkjenne ideelle AS i registeret. Vedtektene kan også endres. Det er lav kjennskap til denne organisasjonsformen. Noen ideelle aktører som driver næringsvirksomhet opplever heller ikke at de formidler en korrekt historie om virksomheten ved å registrere seg i frivillighetsregisteret, da de ikke anser seg selv som frivillige aktører.

Å ha en ideell juridisk form i dagens system kan ha flere fordeler:

-Man kan registrere seg i frivillighetsregisteret og dermed kvalifisere seg til å kunne søke midler på samme vilkår som frivillige organisasjoner – for eksempel fra stiftelsene og offentlig sektor. Definisjoner og organisasjonsformer må forholde seg til at ideelle virksomheter ofte opererer med en hybrid økonomisk modell som innebærer at de både har inntjening fra salg av produkter og tjenester, og samtidig har inntekt fra tilskudd og gaver.

Europakommisjonen viser til styringskomponenten av en ideell sosial virksomhet som like viktig som den samfunnsrettede- og entreprenørielle-dimensjonen. Styrings-dimensjonen og den ideelle selskapsformen uten aksjeutbytte er to kriterier som er inkludert i Europa for å definere

en sosial virksomhet. Dette er ikke med i noen norske definisjoner per i dag. Det finnes heller ikke noe sertifisering av ideelle sosiale virksomheter i Norge for å sikre at alle punktene man skal sørge for er tatt hensyn til er med.

Det er viktig for ideelle aktører i Norge at definisjonene og organisasjonsformene som tas frem i Norge, forholder seg til europeisk forståelse av ideell sektor slik at de kan bli forstått i denne konteksten, at de kan telles i statistikk og ikke minst at de blir aktuelle for europeisk finansiering som er mer robust enn den vi finner i Norge.

Utfordringer for ideell drift i dag

Komiteens spørsmål om utfordringene for ideell drift i dag, gir oss mulighet til å peke på noen sentrale utfordringer og muligheter når det gjelder å styrke ideell sektor ytterligere, og levere velferdstjenester med god effekt.

Det er umulig å delta i samtalen om å avkommersialisere offentlige velferdstjenester uten å komme inn på vekstgrunlaget for ideelle aktører i Norge i dag. De aktørene som skal være konkurransedyktige når det offentlige ønsker å gå ut i markedet må ofte være av en viss størrelse og robusthet som gjør at de kan levere over tid. Vi ønsker å peke på noen hovedutfordringer:

Tilgang til vekstkapital

Per i dag er kapitaltilgangen for kommersielle aktører god i Norge. Dette er investeringer med forventning om at selskapet drifter på en måte som maksimerer lønnsomhet og utbytte til sine aksjonærer. For ideelle aktører stiller det seg annerledes. De organiserer seg med løfte om å levere på sosiale mål, og reinvestere eventuell profitt. Dette gjør dem uattraktive for tradisjonelle investorer.

Det offentlige investerer i dag i ideelle aktører hovedsaklig gjennom utlysninger av prosjektmidler. Midlene er satt av til politisk gitte satsingsområder som anses som viktig for samfunnet, og går til aktører som de mener treffer en gitt målgruppe med andre virkemidler enn det offentlige selv kan tilby. Vi kaller dette støttemidler, men er i realiteten en form for offentlig investering. Forskjellen er at disse er kortsiktige, endres fra år til år, og er forbeholdt nye prosjekter, heller enn metoder og verktøy som er utprøvd og aktørene mener fungerer godt. Disse midlene fremmer derfor ikke vekst i en virksomhet, slik stor kapitaltilførsel gjør det for en tradisjonell entreprenør.

I det private kapitalmarkedet finnes det et økende antall "social finance"-investorer som vil støtte bedrifter som hører til ideell sektor. Disse skiller seg fra "impact investors" som satser på profitt-drevne selskaper som også leverer sosiale- og miljøeffekter.

Vi kan se til de andre nordiske landene for å få innsikt i hvordan de forsøker å svare på behovet for kapital for aktører med fokus på samfunnseffekt: I Sverige har de Vinnova, Sitra i Finland og i Danmark med Den Sociale Kapitalfond.

Legge til rette for samhandling med offentlig sektor

Videreutviklingen av offentlige anbud er en nøkkel her. I dagens regelverk finnes det allerede rom for å legge inn krav til leverandører når det gjelder sosial og miljømessig bærekraft, lokal forankring og andre kriterier. Det kan skapes enda bedre rom for ideell virksomheter i anbud. I dag er prosessene ofte tunge, og større anbud krever store og robuste aktører som tilbydere. Ideelle aktører fungerer godt som underleverandører til større kommersielle krefter i dagens praksis. Her kan man skape rom for ideelle aktører ved å tenke inn sosial bærekraft og lokal forankring som kriterier. Det er også viktig å nevne at vi erfarer at det er høy usikkerhet blant offentlig ansatte når det gjelder innkjøpsordninger, som gjør transaksjoner utfordrende.

Legge til rette for utvikling av aktørene

Per i dag blir ideelle sosiale virksomheter møtt med et svært svakt støttesystem for såkalt forretningsutvikling. Kommerielle aktører har et robust system som står parat for dem. Disse inkubatorene og akseleratorene baserer seg på verktøy og modeller som skal maksimere lønnsomhet, ikke samfunnseffekt. Innovasjon Norge er en av de aktørene som beskriver at deres mandat er å støtte fremveksten av økonomisk bærekraftige, skalerbare virksomheter. Sosiale virksomheter har få aktører å vende seg til som har relevant kunnskap om hvordan utvikle gode modeller som maksimerer den positive samfunnseffekten og sikrer økonomisk bærekraft over tid.

Relevant arbeid i europa

Spørsmålet om juridisk form knytter seg også til en europeisk bevegelse: Det er en økende forståelse i Europa og andre land for at ideelt entreprenørskap (social enterprise) er en del av den sosiale solidaritetsøkonomien (social and solidarity economy) og at denne sektoren trenger tilpasset støtte og rammeverk. OECD beskriver deltakerne i denne økonomien som organisasjoner og virksomheter som drives med samfunnsmessige mål og solidariske verdier, prioritering av mennesker over kapital, og med demokratiske og deltakende styresett. (<https://legalinstruments.oecd.org/en/instruments/OECD-LEGAL-0472%20>).

I 2021 stod den sosiale solidaritetsøkonomien for 6-8 % av GDP i de fleste europeiske land, og 10% av alle som er i arbeid i Frankrike er ansatt gjennom denne sektoren.

Arbeidet som gjøres av avkommersialiseringsutvalget i Norge nå, er nært beslektet det arbeidet som har lenger historie i EU og OECD. Gode faglige vurderinger, juridiske definisjoner og viktig historie og utvikling er tilgjengelig gjennom blant annet:

-Storbritannia som har definert en CVSE-sektor (charity, volunteer and social enterprise).

- Storbritannia som har etablert en juridisk form for ideelle bedrifter kalt Community Interest Company (CIC).
- OECD som i oktober i år lanserte en anbefaling som omtaler hvordan man kan styrke ideell sektor i Europa (https://www.oecd.org/cfe/leed/social-economy/social-economy-recommendation/?fbclid=IwAR3HYYvqaCm7e8-3jkYpkK_HvNtTyI4TVr5VvrJ8s1StDmWH-h8ElmkJMis)
- Europakommisjonen som i desember 2021 lanserte en handlingsplan for å styrke den sosiale økonomien og skape arbeid. (<https://ec.europa.eu/social/main.jsp?langId=en&catId=89&newsId=10117&furtherNews=yes#navItem-2>)

3. Hvordan kan et register for ideelle aktører bli mest mulig relevant?

Social enterprise mark er en mulig kilde til inspirasjon. Dette er en uavhengig merkeordning som vurderer ideelle sosiale entreprenører i tre kategorier: aspiring social enterprise mark, social enterprise mark, social enterprise gold mark. De baserer seg på en søknad og vurdering av kriterier for å være en sosial virksomhet. Svarene skaper et narrativ for virksomheten som også legges ut som en omtale av virksomheten som kunder kan benytte seg av. Virksomhetene revurderes årlig, og må søke på nytt hvert tredje år. Det er en pris for å vurderes som selskapene bærer selv.

Man kan også tenke seg en oversikt som var knyttet til Brønnøysundregisteret. Dette henger nøye sammen med hvilke selskapsformer som er tilgjengelige for ideelle aktører.

En merkeordning kan kombineres med en organisasjon som støtter ideelle virksomheter med kunnskap, erfaring, forretningsutvikling, tilgang på kapital osv.

Hvis vi ønsker en sterk ideell sektor som representerer et mangfold av løsningen som kan bidra til velferdsnorge, så trenger vi ikke bare gode juridiske definisjoner, men tilgang til støtte og kapital. Det krever at det offentlige anerkjenner at ideelle aktører har en egenverdi, og at vi tror på at det er bra å skape velferd sammen, både det offentlige og sivilsamfunnet.